

Afb. 2. Peri-apicale opname van het gebied 44-47. Naast de caviteit distaal onder de restauratie in de 44 is in de bifurcatie van de 47 een goed begrensde opheldering te zien.

Uit het voorgaande is duidelijk dat na het nemen van een gespoten afdruk, het betrokken gebied zorgvuldig dient te worden geïnspecteerd op eventuele achtergebleven resten afdrukmassa. Bij twijfelgevallen verdient het aanbeveling een röntgenfoto te maken. Over de zichtbaarheid op de röntgenfoto van een aantal in Nederland toegepaste afdrukmassa's zal in een volgend artikel nader worden ingegaan.

Werden bij de twee in dit artikel beschreven patiënten resten afdrukmassa aangetroffen tussen de

mucosa en het periost en in de mergholtes van het bot; door Price en Whitehead werd nog een subperiostaal gelegen rest beschreven en tenslotte vermeldde Kanarek een in de sinus maxillaris achtergebleven stuk rubber afdrukmassa. De lokalisatie is niet alleen afhankelijk van de plaats van het afdruk nemen maar ook van de kracht waarmee de pasta in de sulcus wordt gespoten en de omvang van de weefselbeschadiging al dan niet ten gevolge van de instrumentatie.

Samenvatting:

Aan de hand van een tweetal casuïstieken van patiënten met een „irriterend radiopaque vreemd lichaam”, dat bij behandeling een restje afdrukmassa bleek te zijn, werd de mogelijk irriterende werking van afdrukpasta's op polysulfide basis en hun radiopaque zijn aangegeven.

Summary:

Title: An irritating radiopaque corpus alienum.

The clinical and radiological features of retained polysulphide rubber impression material in two patients are described. The potential hazard in using this impression material is the irritation of the human tissues, if it had been retained. Its radiopacity is mentioned.

Literatuur:

1. Kanarek, B. (1965): Foreign body in the antrum. Br Dent J 118:214.
2. Price, C., Whitehead, F. I. D. (1972): Impression materials as foreign bodies. Br Dent J 133:9.

November 1972.

Philips van Leydenlaan 25,
Nijmegen.

BOEKBESPREKINGEN

Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening: *Tandarts*. Uitgegeven in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken in de serie Beroepenmonografieën. 42 pag. Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage 1972. Prijs f 2,60.

Deze beschrijving van het beroep van tandarts begint met een duidelijk beeld van de geschiedenis van het beroep (rubriek 1). De karakteristiek van de beroepsinhoud (2) – waarbij al te vaak het woord wetenschap wordt gebruikt in verband met tandheelkunde – is, mede door de gekozen indeling, onduidelijk.

Zeer uitvoerig worden de verschillende bereikbare beroepen en functies (3) toegelicht. De rubriek „Psychologische typering van de beroepsbeoefenaar” (4) roept enige spreken-de beelden op. Onjuist lijken hierbij echter mededelingen als: „De tandartspraktijk biedt uiteraard geen grote mogelijkheden om contactbehoeften te bevredigen” en „De tandarts moet wel enige contactuele kwaliteiten bezitten...”

Dit doet de tandarts, die zijn preventieve taak – en dus ook zijn voorlichtingstaak verstaat – te kort.

De studie en de opleiding (5) krijgen uitvoerig aandacht.

Enige aanduiding van alle twijfels en problemen, welke de professie momenteel zo in beweging houden (prioriteiten, doelmatigheid van de geboden hulp, kostenbewaking, opleiding hulppersoneel, hulpkracht met curatieve bevoegdheid, groepspraktijken, noodzaak van preventie) ontbreekt geheel. Hierdoor is het beeld, dat van de tandarts en zijn beroep wordt gegeven, wat statisch geworden.

Een literatuurlijstje (6) biedt verder geïnteresseerden nadere informatiemogelijkheden.

H. E. Rempt

J. J. Pindborg: *Atlas of diseases of the oral mucosa*. 2e herziene uitgave. 285 pag., 234 afb. in kleur. Munksgaard, Copenhagen 1973. Prijs Dan. Kr. 275,00.

Onlangs is een herziene druk verschenen van de kleurenatlas van Prof. J. J. Pindborg. Aan de hand van fraaie kleurenfo-

to's worden vrijwel alle voorkomende afwijkingen van het slijmvlies van de mondholte besproken. De nadruk ligt daarbij vooral op het klinisch aspect van deze afwijkingen.

Aan de tweede druk van deze „atlas" zijn een aantal slijmvliesafwijkingen toegevoegd, zoals b.v. het extra-ossaal voorkomende plasmacytroom, het neurilemmoom en het verrucose carcinoom, welke in de eerste druk (daterend uit 1968) niet voorkwamen. De literatuurlijst is zeer uitvoerig en bijgewerkt tot en met 1972.

Een dergelijke platenatlas mag in geen enkele tandartsenpraktijk ontbreken. Het kennis nemen van de inhoud stimuleert de lezer, bij zijn patiënten een grondige inspectie van de weke delen van de mondholte uit te voeren. Vele van de vermelde slijmvliesafwijkingen zijn waarlijk niet zo zeldzaam als veelal wordt aangenomen. Want onbekendheid met hun bestaan, verklaart waarom bepaalde afwijkingen zo vaak niet (tijdig) worden opgemerkt.

I. van der Waal

EXCERPTA ODONTOLOGICA

Correspondentie deze rubriek betreffende te richten aan:
A. C. Lamers, Rijksweg 217, Heumen (Gld.).

Sectie I Basiswetenschappen

747. Replica models for the scanning electron microscope.

I. E. Barnes. Br Dent J 133:337, 1972.

„Scanning" elektronenmicroscopie heeft op gewone elektronenmicroscopie de enorme scherptediepte voor en leent zich uitstekend voor onderzoek van onregelmatige oppervlakken met (niet te) sterke vergrotingen. Het onderzoek vereist een behandeling van het oppervlak waarna het object in de microscoop wordt gebracht en kan dus niet worden toegepast op, bijvoorbeeld, randen van caviteiten in elementen in de mond. Een uitweg biedt hiervoor de replica-techniek met dunne formvar-films, die op hun beurt microscopisch worden onderzocht, maar voor de niveauverschillen die de scanning elektronenmicroscopie kan overbruggen is deze film veel te dun.

De schrijver vond in een mengsel van formvar en thiokolrubber een geschikt afdruk materiaal voor niet te zeer ondersneden oppervlakte-onregelmatigheden. Vergelijking van directe opnamen met replicafoto's toont dat het oplossend vermogen van het afdruk materiaal uitstekend is.

Jansen - Maarn

748. The dentinal tubules and the odontoblastic processes. A scanning electron microscopic study.

M. Brännström, R. Garberoglio. Acta Odontol Scand 30:291, 1972.

Omtrent de histologische structuren van de gebitselementen heeft men zich in de loop der jaren zekere voorstellingen gemaakt. Deze worden als min of meer vaststaand in de leerboeken beschreven. Daarbij geeft men er zich lang niet altijd rekenschap van, dat deze voorstellingen berusten op

onderzoekingen met uiteenlopende microscopische technieken, die nogal eens tegenstrijdige resultaten opleveren. Zo gaat het o.a. met de inhoud van de dentinekanaaltjes. Gewoonlijk doet men het voorkomen of de uitlopers der odontoblasten, anders gezegd Tomesvezels, een soort van massieve cilinders zijn, die de dentinekanaaltjes tot aan de glazuur-dentinegrens geheel opvullen. Men denkt dan, op grond van onderzoekingen, waarbij de replicatechniek werd toegepast, aan het bestaan van een membraan, die als een schede het cytoplasma van de Tomesvezel omhult. Het geheel is rechtstreeks met de wand van het dentinekanaaltje verbonden, zodat er, als de Tomesvezel inderdaad tot aan de glazuur-dentinegrens doorloopt, geen ruimte overblijft voor weefselvloeistof.

Sommige auteurs ontkennen op grond van elektronenmicroscopisch onderzoek echter het bestaan van een membraan als bovengenoemd en ook wordt sedert lang betwijfeld of de uitlopers der odontoblasten wel tot de glazuurgrens doorlopen.

De laatste jaren is de betekenis van de „scanning" (aftast) elektronenmicroscopie gebleken (Sectie III, nr. 1146, mei 1971). Hiervan maakten ook de auteurs gebruik bij hun onderzoekingen, die tot doel hadden, nieuw licht te werpen op bovengenoemde problemen en tevens na te gaan of ook zenuwvezels in de dentinekanaaltjes konden worden aangetoond. Dit is nl. ook altijd nog een omstreden onderwerp (zie Ned Tijdschr Tandheelkd 78:443, 1971). Volgens een beschreven techniek spleten zij jonge menselijke premolaren zodanig, dat gebieden vanaf de buccale pulpahoorn en de bijbehorende dentinekanaaltjes in de richting van de periferie ononderbroken konden worden gevolgd en gefotografeerd.

Daarbij werd de verrassende bevinding opgedaan dat de Tomesvezels de kanaaltjes slechts over een afstand van 0,4 mm, d.i. grotendeels in het gebied van het preentine, vulden. In dit beperkte domein waren de odontoblastenuitlopers inderdaad cilindervormig en over een afstand van 0,2 mm omgeven door een membraanachtige structuur. Buiten het gebied van 0,4 mm, dus even in het dentine, namen zij snel in omvang af, om kort daarop te eindigen: op een afstand van 0,7 mm van de pulpa waren alle kanaaltjes leeg.